

УДК 80.1

В.Л. УДАЛОВ,
доктор філологічних наук, академік АН ВО України,
професор кафедри слов'янської філології
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
(м. Луцьк)

МЕТОДОЛОГІЯ НАУКИ: ІСТОРИЧНІ РІВНІ РОЗВИТКУ, СУЧАСНИЙ «ПЕРЕХІДНИЙ ПЕРІОД»

У дослідженні висвітлено суто об'єктивну картину чотирьох історичних рівнів розвитку будь-якої науки – з опорою на типологію розвитку її методології як основи, на прикладах з різних наук, зокрема літературознавства, – та стисло сказано про сучасний «перехідний період» у науці загалом, в окремих науках також, від звичного, частково-системного рівня до вищого, суто природного, тобто цілісно-системного.

Ключові слова: наука, методологія, історичні рівні розвитку науки, літературознавство, теорія літератури, монадно-дуадно-квадріадний метод, цілісність, системність, часткова системність, цілісно-системний рівень.

Того порядку, що є у Природі речей,
не можемо змінити, але можемо
перебувати у злагоді з Природою.
Душу треба міняти, а не небо...

Сенека

Смело верь тому, что вечно,
Безначально, бесконечно.

М.Ю. Лермонтов

1. Загальний огляд проблеми

У 80-х роках ХХ ст. науку загалом визначали здебільшого як «форму людських знань, складову частину духовної культури суспільства; систему понять про явища і закони дійсності», яка «має на меті дослідження на основі певних методів пізнання об'єктивних закономірностей розвитку природи, суспільства і мислення для передбачення і перетворення дійсності в інтересах суспільства» [28, с. 416].

У 90-ті роки ХХ ст. науку визначали вже інакше: «Наука – спеціальна форма діяльності людини, що забезпечує отримання нового знання, виробляє засоби переробки і розвитку пізнавального процесу, здійснює перевірку, систематизацію і розповсюдження її результатів... Прагматичний зв'язок Н(ауки) і виробництва (у ХХ ст.) виявляється неефективним, оскільки не стимулює поновлення організаційних форм економіки і промисловості, посилює тенденції дегуманізації як індустрії, так і Н(ауки)... У ХХ ст. на адресу Н(ауки) була спрямована критика різних філософських шкіл, суспільних і політичних рухів» [25, с. 310, 311].

Отже, у першому випадку (1986) поряд із правильним узагальненим визначенням науки має місце звужене, лише *триадне* усвідомлення об'єктів її спрямованості – «дослідження... об'єктивних закономірностей розвитку природи, суспільства і мислення». Звужено, статично згадується *пізнання*, без історичного розвитку якого немає ні зростання критичного погляду, самооцінки, ні підвищення якості зв'язку науки з природою і суспільством, духовним світом людини, людей, ні удосконалення їх мислення та дій.

У другому випадку (1996) *пізнання* вже згадане у розвитку, залучене до структуризації та систематизації, звідси мають місце «отримання нового знання», «перевірка» його, «систематизація і розповсюдження її (науки) результатів». Але... одночасно забуто традиційні три об'єкти науки – «природа, суспільство і мислення» (вони навіть не згадані у визначенні). Отже, загалом помітні не лише традиційна *частковість* підходів і визначень, але й додатковий еkleктизм, «кидання з однієї крайності в іншу». Хоча поряд з цим бачимо справедливую критику «прагматичного зв'язку Н(ауки) і виробництва», а також «посилення тенденції дегуманізації як індустрії, так і Н(ауки)». Значну ж тенденцію дегуманізації суспільства не згадано, немов її не було, немає чи не заведено помічати.

Зазвичай нема згадки й про методи, загалом методологію у визначеннях терміна «наука» у філософських словниках ХХ ст. як масовій формі удосконалення філософсько-світоглядних знань. Методу, методології науки зазвичай відведені лише замкнено окремі статті. Взагалі відокремленість, окремість (а це теж показник частковості підходів) – на жаль, переважна риса ХХ століття в науці загалом, у філософії, конкретних науках зокрема.

На початку ХХІ ст. у «Філософському енциклопедичному словнику» (К.: 2002) – і це приємно – багатох із зазначених недоліків вже немає.

Про це свідчать такі фрагменти визначення науки: «Наука – соціально-значуща сфера людської діяльності, що спрямована на виробництво та систематизацію знань про закономірності існуючого засобами теоретичного обґрунтування та емпіричного випробування і перевірка пізнавальних результатів (істинності, достовірності, інтерсуб'єктивності)... Н(аука) є також соціальним інститутом, який об'єднує вчених з їх знаннями, кваліфікацією та досвідом... Спадкоємність досвіду та знань, єдність традицій та новаторства – істотні особливості розвитку Н(ауки), що пов'язані, зокрема, з утворенням наукових шкіл, творчими дискусіями та боротьбою думок» [29, с. 410–411].

Особливо варто відзначити і можливість, і наявність об'єктивного, *цілісно-системного*, до того ж *квадратного* методу і підходу до *структури* рушійних сил науки.

Про це у «Філософському енциклопедичному словнику» (2002) сказано: «Розвиток науки характеризують: *метод* (як *шлях* дослідження, спосіб формування та усвідомлення); знання, відкриття (як форма прирощення знання); технологія (як спосіб використання знань)» [29, с. 411].

Тут важливим є те, що «*метод*» чи не вперше свідомо визначено цілісно, в єдності двох його функцій: і як «*шлях* дослідження», і як «*спосіб*».

Поряд із цим, однак, у Словнику мають місце залишки традиційних частковостей. Насамперед це стосується дисциплінарної *структури* науки. Тут сказано: «Н(аука) має дисциплінарну структуру, яка визначається поділом на галузі *природознавства, суспільствознавства та технікознавства*. Кожна з цих галузей має певну специфіку щодо об'єктів дослідження, щодо співвіднесеності теоретичного та практичного знання, суб'єктивного та об'єктивного, щодо вимог творчості». А поряд: «Н(аука) впливає на формування світогляду з боку затвердження норм раціонального, критичного та адекватного бачення дійсності і в цьому відношенні протилежна містицизму та марновірству» [29, с. 411].

У такому погляді видно традиційний «тріадний» підхід на базі залишків минулого *конкретивізму* і розповсюдженого у сучасності *позитивізму* (про це детальніше – пізніше). Однак наслідок такого погляду, як міркувати, різкий для структури науки загалом і для філософії зокрема.

Виходить, що філософія не є галуззю науки, а значить не є наукою, адже вона зі своїм об'єктом і своїми функціями не зводиться ні до *природознавства*, ні до *суспільствознавства* чи *технікознавства* (а більше галузей у визначенні не зазначено). Якщо ж вважати філософію складовою *суспільствознавства* (як це робилося у 20-ті рр. ХХ ст. під час відомих дискусій і час від часу згадувалося пізніше), або складовою *природознавства* (у звичному розумінні цього поняття), – то це, по-перше, не відповідає Реальній Дійсності з її Пандіастольною (безкінечно розрідженою) Природою, а по-друге – суперечить визначенню поняття «Філософія» у цьому ж Словнику. Цитуємо: «Ф(ілософія) як раціонально-понятійна і логічно обґрунтована побудова наділена рисами теоретичного освоєння дійсності, що надає їй статусу науки. Однак Ф(ілософія) є особливою наукою (все ж наукою – В.У.). Вона виконує специфічні пізнавальні функції, що їх не бере на себе жодна з *природничих* чи *соці-*

огуманітарних наук або сукупність конкретно-наукового знання в цілому. Як кожна наука, Філософія має свій власний предмет і метод дослідження, властиве їй специфічне знання. Предмет філософського дослідження окреслює коло загальнозначущих проблем...» [29, с. 670].

Філософія, отже, є навіть не «ще однією» (4-ю) галуззю науки (зі своїми розгалуженнями, теж науками), а – за логікою взаємозв'язків – глибинною, базовою серед чотирьох (квадриади) галузей науки. Це «звичайно не означає», як правильно зазначено у цьому ж Словнику (К., 2002), що філософія «претендує на роль наднауки чи науки наук або що вона володіє універсальною методою, яка безпосередньо відкриває істину» [29, с. 671]. Ми теж не стверджуємо, що й Цілісно-системний метод – це «універсальна метода», яка без допомоги інших методів і матеріалу конкретних наук може усе. Це неможливо, бо це суперечить усім здавна відомим всезагальним законам, про які свідчить безліч фактів: «Єдине у множинному», «Усе взаємопов'язане», «Усе умішане в усьому», «Усе з усього, все всюди і все в усьому», «Усе змінюється, ніщо не зникає», «Усе виникає з усього», «Усе виникає не виникаючи і зникає не зникаючи» (лише ховається і з'являється), «Вивчення часткового має бути після вивчення того, що загальне (рос.: обще) усьому», «ціле передуює часткам», «частина [існує] в цілому... ціле в [своїх] частинах». Це розуміли, про це писали Анаксимандр, Анаксимен, Емпедокл, Анаксагор, Аристотель [3, с. 87, 109; 4, с. 68, 69, 103, 127; 25, с. 18, 19], пізніше – Лукрецій [14], Овідій [18] та ін.

Філософія, отже, всупереч вигадкам про неї, «набирає функції загальної методології... Свою загальнометодологічну функцію Філософія виконує тим, що, будучи умоглядним вивором і раціональною реконструкцією теоретичного та духовно-практичного освоєння світу, створює загальне культурно-сміслову, інтелектуальне поле і формує адекватний йому концептуальний лад мислення» [29, с. 671] і, додамо, пізнання.

Отже, коли узагальнити, філософія останніх років стала швидше розвиватися. Вона вже значно не задоволена здобутками ХХ ст. і, критично ставлячись до себе, починає виходити на новий рівень розвитку. Значні кроки належать сучасній філософії в Україні. Вони поряд із минулими здобутками особливо показові для чіткого усвідомлення історичних рівнів та етапів розвитку науки та її майбутнього.

Надалі буде можливість критично поставитися до наведених визначень, а поки звернемося до *типологічних* властивостей історичного розвитку науки, їх сприйняття, зважаючи на те, що суть науки, розум і серце її – *методологія* і, зрештою, – *провідний метод*.

Розвивається наука взагалі, звісно, не «по прямій», не одноманітно «вгору». Однак і вислів «за спіраллю» частково охоплює явище, він спрощений, недаремно спіраль сприймають як «пружину». Насправді наука прогресує складно, суперечливо, одночасно спіральну й зигзагоподібно, у чомусь і колись швидко, стрибками, а десь уповільнено, вже не кажучи про часткові, тимчасові відхилення, суттєві чи формальні ухилення, затьмарення мети тощо.

Те саме властиве й конкретним наукам – і коли розглядати їх внутрішній розвиток, і коли порівнювати інтенсивність розвитку окремих наук між собою.

Наведемо приклад, що стосується 80 років ХХ ст., проте актуальності він не втратив: «З одного боку, фізика, особливо в наші дні, стрімко розвивається. З іншого боку, про філософію (і суспільні науки) цього сказати неможливо... Сьогодні, до того ж, доводиться визнати, що у певному розумінні філософія протягом деякого часу навіть знаходилась «у застої» [19, с. 5].

Це судження дещо категоричне, але в ньому є сенс, коли, однак, процес розвитку оцінювати під час розгортання процесу і «зсередини».

2. Чотири рівні розвитку науки та вихід до сучасності

Як звернутися до найвищого загалу, на рівні суттєвого, то багаторічні спостереження різних вчених за методологічними змінами в науці протягом віків, тисячоліть із системним їх узагальненням з класифікацією кризь призму цілісного підходу дають можливість зробити висновок, що будь-яка наука, коли вона прогресує, удосконалюється, – проходить, і саме на рівні якісних змін в її методах, чотири основні історичні рівні розвитку, між яки-

ми обов'язково є перехідні періоди. Отже, якщо сприймати процес цілісно, то *основні рівні* розвитку світової науки є такими:

1. *Еклектичний*, початковий рівень розвитку; перехідний період (на базі плюралістичних думок);
2. *Класифікаційний* рівень розвитку; перехідний період (знову спираючись на плюралізм думок);
3. *Частково-системний* рівень розвитку; перехідний період (з опорою на плюралізм думок);
4. *Цілісно-системний* рівень розвитку (найвищий, який має свої перспективи розвитку і свої плюралістичні бази).

Простежимо якісні риси цих рівнів, спираючись не на виключні, випереджаючі факти, а на логіку розвитку масових, типових показників – у межах рівнів і між рівнями.

Зосередимося в межах загального прогресивного розвитку науки на поступовості перевтілення її фундаменту з примітивного на вищий. Простежимо зміну рівнів від відносно-початку у відносний апогей (апогей, бо мова про розвиток прогресивний). Крізь апогей, який сьогодні у своїх суттєвих рисах вже відомий (див. далі), видно й саму історію – логічний розвиток суттєвих, методологічних баз 4 рівнів.

На першому, досить тривалому початковому рівні (насамперед у довгий період до н. е.), який виникав доволі поступово, в ембріональній науці вживали невідомо, звісно, Метод еклектичного (окремого, часткового, елементарного) спостереження за об'єктами й оцінки їх. Так, в «Одісеї» Гомера про мову у Менелая сказано: «стисла», а в Одісея мова «красномовна».

Найзначним винятком тут (однак винятком), звичайно, були об'єктивно-цілісні здобутки давньосхідної й давньогрецької науки, особливо філософії. Насамперед це – Хуанді-Жовтий предок, Лаоцзи, Лецзи («Жити за Природою»), Ян Чжу («Берегти свою природу в цілості»), Чжуанцзи («Мислення – дзеркало неба і землі») [27, с. 107], Фалес, Анаксагор, Геракліт та ін. Особливо це стосується Аристотеля, Лукреція, в їхніх працях є численні моменти, риси усіх наступних методів, особливо *цілісно-системного*.

Але типовою особливістю у перший, початковий період було сприйняття об'єктів лише як «одиничних» явищ, окремих одне від одного, уособлених. Результати початкових міркувань – теж окремі й поверхові, вкрай приблизні уявлення про знову-таки чисто окремі, зовнішні риси й складові предмету об'єкта. Інакше кажучи, панував концентрований суб'єктивізм, який лише іноді в окремих випадках дещо підривався окремими ж проблісками початкової, емпіричної реальності й об'єктивності. Тяжіння Суб'єкта (людини) до єдності з об'єктами, Об'єктом було тут суто стихійне, завершувалося початковими ж емпіричними узагальненнями і переважно уявними, умовними поняттями, які поступово множились, підштовхуючи проти себе до зіставлень.

На другому якісному рівні розвитку науки (це десь 1,5 тисячоліття н.е.) після тривалого перехідного періоду використовується, майже несвідомо, Метод класифікаційного пізнання (об'єктів) в його механістичному варіанті.

Добірка емпіричних узагальнень, первинних понять на цьому рівні продовжується. Але понятійні уявлення про об'єкти сприймаються вже не просто як «одиничні» й «окремі», але й як «особливі», що одночасно вказує на якусь спільність між ними, хоча здебільшого й поверхову. Поняття узагальнюються далі, одночасно подрібнюючись на частини, елементи. Спроби це все пов'язувати торкаються, скоріше, зовнішніх рис і знову частковостей (приклад – твори Діогена Лаертського), але те й інше тоді, як правило, не усвідомлювалося. Тому панувала категоричність суджень, уявлень. Тому й результати лише поверхово класифікувались за розділами, типами, видами. Але й це було вже кроком уперед. *Суб'єктивізм* продовжує панувати, однак реальність, об'єктивність набирали сили. Мова йде про масовий і повільний загальний розвиток науки.

Винятки, звичайно, були, скажімо, у Сенеки, Хайяма, Аль-Кінді, Порфірія, Кузанського та інших, незважаючи на поступки своїй сучасності. Ці винятки були рушійною силою, випереджали час, прискорювали загальний прогрес науки і людської свідомості. Є винятки, що й наш час випереджають, скажімо, у Сенеки про «межу багатства»: «Найближча межа – мати *необхідне*; далі – мати *достатнє*» [22, с. 40]. Тут дійсно є над чим замислитись.

На третьому, *частково-системному* рівні (близько шести останніх століть, починаючи з XV), знову після перехідного періоду, опановується – спочатку механістично, несвідомо, потім напівсвідомо, тому що не під своєю дійсною назвою – Метод *частково-системного* дослідження об'єкта.

Згідно з таким методом (але його називають просто «системним») процеси мислення й пізнання йдуть шляхом «від частки до частки», з виявленням в об'єктах деяких внутрішніх чи зовнішніх зв'язків, з частковим використанням онтологічних законів, з опорою (здебільшого неусвідомленою) на конкретику і суб'єктивні критерії, типу «істина завжди конкретна», «пізнання належить суб'єкту, він і керує», «конкретика найголовніше», «суб'єкт активне начало» тощо. Звідси й була частковість висновків, але це не усвідомлювали.

Були, звісно, численні винятки й у цей історичний період – з досягненням цілісності, органічної системності у представників різних наук, вірувань, політичних спрямувань: у Коперника, Дж. Бруно, Гассенді, Галілея, Спінози, Сірано де Бержерака, Фр. Бекона, К. Саковича, І. Галятовського, Ломоносова, Вольтера, Сковороди, Шіллера, Гете, Дідро, Гердера, Сен-Симона, Пушкіна, Лермонтова, Шевченка, Менделєєва, Флобера, Е. Золя, Салтикова-Щедріна, Чехова, Маркса, Енгельса, Леніна, Вернадського та ін. Серед багатьох інших цілісно-системних висновків назвемо: «Хочеш бути в гармонії з Природою, підкорись їй» (Ф. Бекон), «Открылась бездна, звезд полна, Звездам числа нет, бездне дна» (М. Ломоносов), «Визначай смак не за шкаралупою, а за ядром» (Гр. Сковорода), «Слаб и робок человек, Слеп умом, и все тревожит» (Пушкін), «Смело верь тому, что вечно, Безначально, бесконечно» (Лермонтов), та ін.

Але показовими для типових частковостей на цьому рівні розвитку науки були головні риси методів Фр. Бекона, Декарта, Гассенді, Гоббса, Локка, Гельвеція, Гольбаха, Канта, Шеллінга. І навіть у Гегеля (нагадаємо хоча б «абсолютизацію ним *тріади*» [28, с. 700]). І це при всіх його численних проривах у *цілісність*. Проривах всупереч, звісно, наслідуванню *суб'єктивних* гносеологічних принципів, зокрема, Канта: «Под каноном я разумею совокупность априорных принципов правильного применения некоторых познавательных способностей вообще. Так, общая логика... канон для рассудка и разума вообще, однако лишь со стороны формы, так как она отвлекается от всякого содержания» [11, с. 415; підкреслені нами частковості – В.У.]. Звідси й у Гегеля є висновки: «природа не здатна до саморозвитку», «містифікована діалектика понять»; наявні у нього й постійні *тріадно часткові й механістичні системи* (суб'єктивно обмежені через сукупність складових при постійній «підміні основ») типу «якість – кількість – міра», чи «одиничне – особливе – загальне», «сутність – явище – дійсність», «суб'єктивне – об'єктивне – ідея» тощо.

Показовим для *частково-системного* рівня розвитку науки є й досить часто ХХ ст. з боку масового наукового рівня. Вульгаризуючи або ігноруючи кращі попередні методологічні здобутки, численні наукові методи ХХ ст., навіть діалектико-матеріалістичний, розвивалися також багато в чому в межах частковостей. Так, навіть «*Системний підхід*» і «*Системний метод*» Берталанфі (з помилковим обранням «ізоморфізма структур» за основу розуміння «системи» [1, с. 80–83]) чи масово-радянського гатунку сприймалися як «*Комплексний підхід*» і «*Комплексний метод*». Комплексну систему розуміли як механістичну, техногенну структурну подібність («ізоморфність структур») на відміну від «організмичності» і «взаємодійності» як суттєвих властивостей системи [29, с. 453–454] з невід'ємністю її складових аспектів, частин, елементів при врахуванні наявності домінант у їхніх взаємозв'язках. Тобто розуміння системного підходу, методу було тоді приблизним, частковим. Ціле теж розуміли частково (вважали, що ціле більше суми частин, – і на цьому зупинялись).

Тому й писали тільки про *зовнішнє* відокремлення *статично* обраного системного підходу: «Історично системний підхід приходить на зміну широко розповсюдженому у XVII–XIX ст. концепціям механіцизму і за своїми прагненнями (задачами) протистоїть цим концепціям»; «Наукознавство широко застосовує ... системні методи дослідження: системний аналіз, системний підхід» [28, с. 429, 305], хоча саме сприйняття кардинальних категорій було ще багато в чому так само механістичним, поверховим. Тому й були у ХХ ст. невіддалі висновки типу: «Систематизація завжди однобічна, бо логічні системи неспроможні вичерпно (цілісно, природно, об'єктивно – В.У.) відобразити об'єктивні закономірності об'єктивних систем» [28, с. 628].

Насправді це цілком можливо, як згадано вище і буде доводитись надалі детально. Але можливо це не за допомогою підходу і методу, які панували на цьому рівні: вони теж лише *частково-системні*. «Система» – явище динамічне, вона не виникає одразу в розвинутому, цілісному вигляді, вона поступово стає такою – на базі власної частковості. А.М. Авер'янов довів це детально у книзі «Системное познание мира» [2, с. 168–212]: «Глава IV. Механизм развития систем: 1. Возникновение систем; 2. Становление систем; 3. Система как целое; 4. Необходимость и закономерности качественного преобразования системы».

Те саме історично відбувається і з Методом системних досліджень. Метод спочатку виникає в межах мислення не інакше, як еkleктично, потім еkleктика класифікується, далі стає *частково-системним* (бо в межах почуттів Суб'єкта як частини), і не одразу його частковість помічається (причина та сама). Тільки поступово, під впливом пізнання, він, нарешті, усвідомлюється природно як *цілісно-системний*. І поки цього не стало, в науці є багато частковостей, які стикаються, суперечать, співіснують, протистоять одна одній.

Так, зокрема, на одній сторінці [28, с. 344] писали: «...починаючи з 19 ст. у філософії (Гегель), природознавстві (Дарвін), суспільних науках все чіткіше формувалось переконання у необхідності історичного підходу до природних і суспільних об'єктів як систем, що саморозвиваються (*Органічні системи*)». Звертаємо увагу на «природні об'єкти» як *органічні* системи. А на іншій сторінці [28, с. 538] можна побачити протилежне, тобто віднесення природних «атому» й «молекули» до *неорганічних* систем: «...розподіл цілісних систем на органічні і неорганічні базується на тому, що в *неорганічній* системі (атом, молекула тощо) властивості частин хоча й відображають природу Цілого, але все ж таки визначаються головним чином внутрішньою природою *частин*, тоді як органічній системі, якою є, наприклад, біологічні й соціальні об'єкти, властивості частин цілком визначаються властивостями Цілого».

До яких наслідків це призводить? До багатозначного розриву теорії і практики. Елементарні частинки: протони, нейтрони, піони, електрони, мюони, мезони, тау-частинки тощо – «компоненти органічного Цілого», атома, які, «будучи продуктом його розвитку, не можуть бути виділені з нього як зовнішньо обособлені частини без втрати їх нової природи» (Филос. словарь. – 1986 [27, с. 538]). Між тим теоретично елементарні частинки атома по більшості осмислювалися за властивостями неорганічної системи.

Протиріччя виявляється й у таких двох наукових позиціях. Згідно з першою «весь наш життєвий досвід каже про те, що вивчення елементарних частинок становить на сьогодні найправильніший – а можливо, і єдиний – шлях до розуміння фундаментальних законів природи» (С. Вайнберг. Открытие субатомных частиц / Пер. с англ. – 1986 [6, с. 228]). У той же час згідно з іншою науковою позицією «необхідно знати ключі до «мови» природи. Методологія системного пізнання якраз і є одним з таких «ключів», що допомагає розібратися у механізмі світобудови і законах її руху... Метод пізнання і результати пізнання взаємопов'язані, впливають одне на одне: метод пізнання сприяє більш глибокому проникненню у суть речей і явищ; у свою чергу, накопичені знання вдосконалюють метод» (А.Н. Аверьянов. Системное познание мира. – 1985 [2, с. 262, 260]).

Отже, доки Метод не змінився, доти він тяжітиме над фізикою. Відколи ж змінився, знову не фізика тяжіє, а Метод окремих досягнень. Отже, насамперед не вивчення елементарних частинок атома, а Метод вивчення – «найправильніший шлях до розуміння фундаментальних законів природи».

Можна навести багато подібних прикладів і не тільки з фізики. Наведене ж – важливе тому, що змушує бачити провідну роль методології дослідження. Саме *методологічні* сперечання, суперечливі міркування посилюються в кінці розвитку кожного рівня, *частково-системного* теж.

Оскільки завжди «теорії спрямовують експериментальний пошук, практику» [19, с. 56], до їх розвитку цілком свідомо й звертались вчені різних наук саме у той час, що непомітно переростав у «перехідний період».

3. Суперечливі методологічні частковості

Які методологічні принципи і принципи уявлення не влаштовують саме у теперішній «перехідний період»?

Один з них, який турбує найбільше, традиційний принцип (з XVIII ст.) наявності у пізнанні так званого *трансцендентального* (пізнаваного) і *трансцендентного* (принципово непізнаваного), що є інструментарієм Канта, Гегеля, їхніх наступних та сучасних послідовників.

Іммануїл Кант зокрема писав про механізм цього: «Усяке наше знання починається з *чуттів*, переходить потім до *розсудку* і завершується в *розумі*, вище за яке нема в нас нічого для обробки матеріалу споглядання» [11, с. 6]. Звідси навіть і в наш час здебільшого констатують: «*Абстрактне* і *конкретне* – категорії, які розкривають відношення мислення до дійсності і розвиток самого мислення. Найзагальніша їх відмінність полягає у тому, що мислення є сукупністю узагальнень (абстракцій), а в дійсності існують лише окремі одиничні речі: «немає лева взагалі» (Гегель). Тобто дійсність конкретна, одинична, а мислення абстрактне, загальне... Співвідношення дійсності і мислення відбивається також у наступних двох смислах конкретного: чуттєво конкретне і розумово конкретне. Чуттєво конкретно є сама дійсність. А мислення має декілька стадій розвитку, розкритих генетичною психологією: це наочно-дієве, наочно-чуттєве та абстрактне мислення» [29, с. 4].

А тепер поміркуємо, згадуючи, що «конкретне» і «абстрактне» – протилежності. По-перше, зокрема, це веде до доволі сумнівного висновку: що *дійсність*, якщо вона лише конкретна, виглядає *вужче*, ніж *мислення*, бо мислення, як, здавалось би, виявлено, не лише конкретне («наочно-дієве», «наочно-чуттєве»), але ще й абстрактне. До того ж у цьому помітні, на жаль, і «підміна основ міркувань», і «механічний відрив протилежностей», а внаслідок маємо і той сумнівний висновок, що ЗА межами Дійсності, яку вважаємо безкінечною, є немов «абстрактне мислення», і тоді Дійсність є кінечною.

Для виходу з цих суперечностей внаслідок *частково-системних* міркувань з їх неузгодженостями й протиріччями нагадаємо таке, на що вже звернули увагу у наш «перехідний період».

У книзі А. Макарова «Світло українського бароко» оприлюднено такий факт з історії філософської думки в Україні XVII ст.: у Касіяна Саковича (ректор Київської братської школи) в «Трактаті про душу» «йдеться про тогочасну теорію психічного відображення. Згідно з нею, зір і дотик існують для того, щоб людина сприймала видимі речі. За допомогою інших чуттів вона здатна сприймати й дещо невидиме: невидимий смак, невидимий запах, невидимі звуки. Це *видимий* і *невидимий* світ тілесних чуттів. Але є ще невидимі сутності речей і явищ, які тіло сприймати не може. Ці «умныи существа» – ідеї – пізнає *розум* (безпосередньо, власне сам)... Зразки такого наочного пізнання безтілесного світу абстрактних понять знаходимо, наприклад, у «Ключі розуміння» Іоанікія Галятівського (ректор Києво-Могилянської академії). З приводу цього далі бачимо у книзі А. Макарова, є й деякі пояснення, зокрема: «Сучасні теоретики вважають, що ці ментальні чи астральні явища наділені «подобою свідомості й буттям»... Інші дослідники, як тепер кажуть, «польових форм буття», припускають, що за межами наших відчуттів існує цілий світ «біоплазмодів», які також мають безпосереднє відношення до тих світоглядних суттєвостей, якими ми орудуємо і яких до недавнього часу вважали продуктами нашої довільної інтелектуальної діяльності» [33, с. 90–92].

До цього слід додати й те, що до «невидимих сутностей речей і явищ» вже давно відносимо «*енергію*», навіть безмежно тонку, «*пандіастольну*» (безкінечно розріджену і все-сильну), якою є відомі усім «*всезагальні об'єктивні принципи, закони*». Ця енергія сприймається безпосередньо і тільки *розумом*. Отже, у людини є два основні типи органів/засобів сприйняття й усвідомлення Дійсності – і *органи чуття* (для сприйняття речей, конкретики, тобто згущеної матерії), і *органи/засоби/властивості розуму* (для сприйняття «сутностей», матерії розрідженої, тобто *діастольної, енергії*, разом і природних, всезагальних законів і принципів, методологічних сил).

Уточнюються у наш час і багато інших методологічних закономірностей. Зокрема і те, що закономірності об'єктів дослідження, хоча й розуміються як єдність «окремого» й «однакового», але «однакове» сприймається поки лише як тільки «загальне». Адже саме це пов'язане з *частковим*, «*тріадним підходом*» (до об'єкта), тим підходом, який *домінує* на *частково-системному* рівні. *Тріадний* підхід – це, як пишуть, «єдність, утворена *трьома* окремими частинами, елементами». Він розуміється як «термін, яким позначають ідею про триступеневість розвитку».

Витоки його бачать від Платона і неоплатоників (однак, це теж частковість: насправді – багато раніше і зі Сходу).

Найповніше обґрунтування цієї ідеї зводять до праць Гегеля, який вважав, що розвиток проходить (лише) три ступені: *теза* – вихідний момент, *антитеза* – заперечення тези і перетворення її на свою протилежність; і *синтез* (синтеза), що, у свою чергу, стає вихідним моментом подальшого руху і поєднує риси попередніх ступенів (двох), повторюючи їх на вищому рівні (однак без урахування бінарної дії принципу домінанти, як побачимо пізніше).

І хоча в радянські часи було широко відомо, що Гегель, нагадаємо, абсолютизував «тріаду», перетворив її на формальний прийом побудови своєї філософської системи, затвердив як абсолютну схему *триступеневого* розвитку «поняття» [28, с. 700], – між тим практика наукового дослідження саме на «тріаду» здебільшого й спиралася на цьому, *частково-системному* рівні. Адже критика її – ще не протиставлення їй іншої, так само детально позначеної системи чи схеми.

Ось чому на цьому історичному рівні у філософії склалася така система: «одиничне – особливе – загальне» [31], як і лише *три* складові частини марксизму, лише три складові об'єктивної реальності: природа, суспільство і мислення (див. момент визначення науки у першому реченні цієї статті), як і лише три закони об'єктивної дійсності (три відомі закони діалектики). Або – лише *тріадна* система «рух, простір і час»: «Формами об'єктивного буття і розвитку Матерії є рух, простір і час» [28, с. 364]. І це – паралельно з існуючим одночасно і багатократно «бінарним» поділом, «на два»: зміст і форма, суть і явище, можливість і дійсність, поняття і категорія, стан і розвиток, структура і система, взаємовідносини і взаємодія тощо. Означене також існує і в побуті: ліво – право, назад – вперед, верх – низ, внутрішнє – зовнішнє тощо.

Одночасно, на відміну тепер вже від «бінарності», відповідно до «тріади» у фізиці «мали» (швидше – *бачили*, як бажалося), коли йшлося про складові атома, – протон, нейтрон і електрон. А коли йшлося про частинку «мезон», її уподібнювали лише «ТРИГРАННІЙ піраміді» («одна сторона відповідає негативно зарядженому мезону, друга – мезону з позитивним зарядом, а третя – їх нейтральному побратиму»). Коли ж мова заходила за «спін мезону», він бачився знову лише у «трьох напрямках – уверх, униз і вбік» [5, с. 10,11]. Нейтрино теж шукали 3 типів. Що ж до «кварків», їх «знайшли» (осмислили) спочатку 3, потім 5 і далі згідно з «подвійною тріадою» почали на той час очікувати шостий [5, с. 28].

Лише наприкінці цього історичного рівня до 3 типів «фундаментальних взаємодій» (у Моделі великого об'єднання): електромагнітної, слабкої і сильної взаємодії – почали додавати, але не завжди і не усюди, четверту – гравітаційну. А поряд з 3 типами нейтрино, 3 типами кольорових зарядів у кварків і глюонів почали знаходити – тепер вже за принципом *бінарності* – 8 видів глюонів, 4 різні стани у квантів, 2 типи нуклонів («нуклон нагадує монету: одна її сторона – протон, а друга – нейтрон») і т. д.¹

До наведених прикладів можна додати приклади з хімії, синергетики, історії, географії, психології, літературознавства, інших наук, спираючись на наукову і науково-популярну літературу, яка також вдосконалює творче мислення масового читача².

Цим стислим переліком фактів, пов'язаним із третім, *частково-системним* рівнем розвитку наук, можна було б і завершити наш розгляд рівнів – згідно з «тріадним поділом». Але за принципом *природної бінарності*, яку підказують конкретні факти і Пандіас-тольні закономірності, – підемо далі і звернемося до рівня 4-го, логічно наступного за всіма показниками.

¹Про це див.: В.С. Барашенков. Кварки, протоны, вселенная – 1987 [5, с. 10, 28, 29, 30, 33, 37 тощо]; Физика космоса. Маленькая энциклопедия. – 1986 [26]; Л. Валантэн. Субатомная физика: ядра и частицы. В 2-х частях / Пер. с франц. – 1986 [7] та ін.

²Про це див.: И.С. Шкловский. Вселенная, жизнь, разум. – Изд. 5-е. – 1980 [32]; Мартин Голдстейн и др. Как мы познаем. – Пер. с англ. – 1984 [8]; Редже Т. Этюды о Вселенной. – Перевод из итал. – 1985 [22]; Э.А. Новиков. Планета загадок. – Изд. 4-е. – 1986 [17]; Климонтович Н.Ю. Без формул о синергетике. – 1986 [13]; Зигель Ф.Ю. Путешествие к недрам планет. – 1988 [10]; Т. Чеховская, Р. Щербаков. Ошеломляющее разнообразие жизни. – Изд. 2. – 1990 [30]; М. Карпенко. Вселенная разумная. – 1992 [12]; В.В. Налимов. В поисках иных смыслов. – 1993 [16]; та ін.

4. Головні принципи четвертого, апогейного рівня науки

На четвертому, вищому, апогейному рівні розвитку науки – *цілісно-системному* – після перехідного періоду з його усвідомленням, що будь-яка система не одразу, а поступово перетворюється на цілісну, – практикується, тепер вже цілком свідомо, найбільш об'єктивна, всезагальна методологія і Метод *цілісно-системного* мислення й пізнання/дослідження об'єкта як *цілого*.

Тут вже не метод (пізнання, мислення Суб'єкта) є джерелом, інстанцією визначальною, а, навпаки, Об'єкт. Тепер він диктує свої закономірності методу дослідження. Саме Об'єкт усвідомлюється в першу чергу і як розвинута, тобто цілісна система. Онтологічні закономірності об'єкта (суто природні, незалежні від свідомості) сприймають тепер як «однакове» вже не лише у звичних межах «*загального*». Вони сприймаються у суттєвій функції – як «*всезагальне*». Це є виразом *безкінечності*, якій на попередньому, третьому рівні або не було місця, або безкінечність сприймалася формально. Через це «*всезагальному*» раніше відводилося місце, підпорядковане «*загальному*» [31, с. 132], хоча у тім є порушення логіки, і в дійсності є завжди навпаки.

Тут усвідомлюється, зрештою, і реальна наявність так званої «*Всезагальної* категоріально-понятійної системи», вона ж *енергетика* будь-якого об'єкта і насамперед Цілісного Об'єкта Взагалі – самої Дійсності.

Система ця усвідомлюється як абсолютно відкрита і відносно замкнена. Кожна її «клітинка» – і *окреме* (з одного боку) і *однакове* (з протилежного боку). У цій Всезагальній системі категорій і понять знаходять своє місце і «особливе» з «одиничним». Тобто цей рівень вбирає у себе попередній, третій, як у свій час третій увібрав другий, а другий увібрав перший, початковий рівень.

На цьому вищому рівні домінують вже не «*тріадний* підхід», а *бінарний* і *квадріадний* у різних формах. *Квадріадний* (подвійно бінарний) вбирає в себе як частку підхід *тріадний* і тепер вже щільно єднається з Природою будь-якого об'єкта, бо сприймає об'єкт «перехресно», протилежно (а не суперечливо) – не лише впродовж і вшир, але й у пандіастиольну глибину, не відриваючись від конкретики. Тобто всюди з урахуванням наявності протилежностей, не забуваючи підпорядкованої, локальної функції суперечностей (на відміну від звичного стереотипу ХХ ст.).

Наукові результати на цьому рівні – це найбільш об'єктивні (відповідні об'єкту) уявлення про суттєвий внутрішній і зовнішній взаємозв'язок як у самих категоріях, поняттях, так і між ними. Так, з одного боку «Виявляйте *значення слів*, і ви позбавите світ *половини його оман*» (Рене Декарт), а з другого – «Виявляйте *взаємозв'язки слів*, і ви позбавите світ *другої половини його оман*». Це тому, що категорії і поняття об'єднані і *координативно*, і *субординативно*, на кожному кроці є єдність і протилежність, вони внутрішньо, тому й зовнішньо перевтілюються одне в одне. Виявляється, все це завжди теж існує в реальній Дійсності буквально всюди.

Разом гносеологічні категорії та поняття допомагають у межах адекватності (вперше!) все ширше і глибше відображати й розуміти іманентну природу об'єкта, його предметів (сторін), природу їх власних складових (аспектів) у взаємозв'язках і взаєморозвитку. Суб'єкт (людина) набирає при цьому незвичної (також всесильної) сили через єдність з об'єктом як цілим і з кожним його проявом. І все це – на ґрунті розуміння *об'єкта як цілісної єдності його структури і системи*, які вперше бачаться як взаємоперехідні через ряд здебільшого відомих опосередкованих частин та елементів.

Новий метод стає *рухливим* (вперше!), і цей рух дозволяє цілком відповідно усвідомлювати і практично діяти з *рухливими* об'єктами (а інших взагалі немає). Рухливе, як відомо, пізнається рухливим. Так, якщо знаємо і практично залучаємо в підході до обраного об'єкта такий, скажімо, взаємозв'язок всезагальних принципів: «Завжди властива абиякому об'єкту його *суттєва єдність в однині* і одночасно *форми прояву у множині*», – тоді багато що усвідомлюється інакше.

Так, наприклад, стає зрозуміло, що *форми прояву* художнього конфлікту в літературі *множинні*, тому й *різні* (зіткнення людей, зіткнення людини і обставин, зіткнення бажань чи поглядів в духовному світі героя, зіткнення негативних персонажів чи персонажа нега-

тивного і персонажа позитивного, зіткнення якостей: скажімо, добра і зла, розуму й невігластва; зіткнення різних обставин чи явищ, як, зокрема, у прислів'ї «Ранок вечора мудрий», і т. д., і т. п.).

А от, у свою чергу, суттєва єдність і тому суттєве визначення конфлікту – одне на всіх: «конфлікт – це зіткнення образів у творі» (детальніше: 15; 20). А це означає, що незалежно ні від кого «конфлікт – це властивість кожного твору» [20, с. 8], і тим самим «безконфліктних творів взагалі немає». Так само і далі: оскільки, сюжет – це, суттєво, форма будови і розвитку конфлікту, то це означає, що і сюжет однаково має місце у будь-якому творі, а от форми його прояву безкінечно різні: в одних творах сюжет – зовнішній, в інших внутрішній, в одних – психологічний, в інших світоглядний, в одних – повний за розвитком, в інших неповний, в одних – великий, в інших малий...

Результати наукових досліджень на цілісно-системному рівні вперше набувають, крім зазначеного, й суто практичної відповідності. Це тому, що наука свідомо існує і розвивається далі (вперше!) у найсильнішому силовому полі взаємодії двох основних суто реальних сил. З одного боку, це відбувається під впливом дії об'єктивних і всезагальних гносеологічних закономірностей, а із іншого – під впливом емпіричних висновків з приводу обраної для пізнання конкретики. Ці дві гносеологічні сили мають свої власні витoki і пояснення у сфері гармонійної взаємодії найсильніших реальних онтологічних матеріальних утворень, про які мова буде у свій час.

Побіжно нагадаємо деякі штучні, містичні ідеї екзистенціалізму, філософії життя, постмодернізму, постструктуралізму, особливо хаосу життя, шизоаналізу, номадології, деконструктивізму, цих вкрай згубних егоцентрично-світоглядних витворів останніх років [25, с. 320–326]. Чого варті хоча б такі хибні «ідеї», як «смерть автора», «смерть роману», чи «опірність теорії», бо вона «не веде до пізнання дійсності». Або такі хитрі витвори деконструктивіста Поля де Мана: «Література – фікція (омана) не тому, що певним способом відхиляються від пізнання «дійсності», а тому, що це не є *a priori* певним, що *функції мови* представляються принципами, які є такими або *подібними* до принципів феноменального світу. Тому *a priori* не є певним, що література – надійне джерело інформації про щось» [21, с. 649]. Але вже саме «апріорі» (тобто «до», «без досвіду») є оманливою вигадкою, бо ігнорує об'єктивний і всезагальний принцип *взаємозв'язку усього з усім*. І тоді – оманливими стають взагалі усі всезагальні об'єктивні і всесильні принципи-закони, а з ними і *Природа* усієї Дійсності («*pri* (ma) + *ro* (te) + (o) *d* (e)») тобто «першо + збуджувач + усього»). Тоді до чого й «ідея» де Мана про те, що «функції мови» не є «подібними до принципів феноменального світу», як його немає, та й саме сказане де Маном – теж фікція (омана). Та й загалом виходить, що «усе фікція» і «взагалі нічого ніде немає», як немає і самого де Мана.

Подібні «шизоїдні ідеї», «міфотворчі спрямування» з їх механістичними тріадними сполуками (замість органічних ступеневих єднань) властиві й постулатам Ж. Дельоза і Ф. Гваттарі, зокрема: «*єдине* може існувати паралельно до протилежностей, *ціле* – окремо від частин і не об'єднуючи їх», «*міфічне* походження, яке є *Єдиним*, або, радше, це примітивна єдина подвійність», «ми розрізняли *ТРИ* великі соціальні машини, які відповідали *дикунам, варварам та цивілізованим людям*» [9, с. 9–10, 167, 269].

Отже, через такі (міфічно-фікційні чи хитрі) перешкоди якраз і виникає складність сприйняття нового. *Нове*, як відомо, при засвоєнні проходить *три* етапи (знову це «*три*»): перший етап – «цього не може бути», другий – «у цьому щось є», і третій – «хто ж цього не знає». Читач має сам вирішити, на якому з цих етапів він зараз знаходиться і яким для нього є етап наступний. Одночасно корисно виявити, який етап тут не помічено, пропущено у цій «*тріаді* етапів»:

– чи той, що за логікою має бути *четвертим*? (Але тут є четвертий етап, який враховує *безкінечність*: «хто ж цього не знає»);

– чи той, що є *між другим і третім* етапами?.. Як його назвати? – «це вартє *уваги*» чи «це вже вартє *засвоєння*»? Усвідомлення змісту цього етапу нагадає насамперед і про дію *закону домінанти* під час *процесу міркування* (навіть у 2 варіантах, тобто з бінарністю), а потім – і про саму *необхідність*, якою завжди, незалежно ні від кого, тобто *об'єктивно* завершується *кількісне накопичення прогресивних можливостей*...

А загалом, це й є ще один з показників нашого сучасного й масового «*перехідного періоду*» в науці (приблизно з 70-х років ХХ ст.) від третього, *частково-системного* етапу розвитку, яким здебільшого вже незадоволені, до *наступного четвертого*, саме *вищого* етапу, теж об'єктивного, але вже суто природного, тобто *цілісно-системного* розвитку науки загалом і, отже, наук конкретних.

Список використаних джерел

1. Аверьянов А.Н. Система: философская категория и реальность / А.Н. Аверьянов. – М.: Мысль, 1976. – 188 с.
2. Аверьянов А.Н. Системное познание мира / А.Н. Аверьянов. – М.: Мысль, 1985. – 263 с.
3. Аристотель. Соч.: В 4 т. – Т. 1 / Аристотель. – М.: Мысль, 1975. – 552 с.
4. Аристотель. Соч.: В 4 т. – Т. 3 / Аристотель. – М.: Мысль, 1975. – 613 с.
5. Барашенков В.С. Кварки, протоны, вселенная / В.С. Барашенков. – М.: Знание, 1987. – 192 с.
6. Вайнберг С. Открытие субатомных частиц / С. Вайнберг. – М.: Мир, 1986. – 285 с.
7. Валантэн Л. Субатомная физика: ядра и частицы / Л. Валантэн. – В 2-х т. – М.: Мир, 1986. – 272 с.; 336 с.
8. Голдстейн М. Как мы познаем / М. Голдстейн, И. Голдстейн. – М.: Знание, 1984. – 256 с.
9. Дельоз Ж. Капіталізм і шизофренія: Анти-Едіп / Ж. Дельоз, Ф. Гваттарі. – К.: Карме-Сінто, 1996. – 384 с.
10. Зигель Ф.Ю. Путешествие к недрам планет / Ф.Ю. Зигель. – М.: Недра, 1988. – 220 с.
11. Кант И. Критика чистого разума / Иммануил Кант. – Симферополь: Реноме, 1998. – 462 с.
12. Карпенко М. Вселенная разумная / М. Карпенко. – М.: Мир географии, 1992. – 400 с.
13. Климонтович Н.Ю. Без формул о синергетике / Н.Ю. Климонтович. – Минск: Выш. школа, 1986. – 223 с.
14. Лукреций. О природе вещей / Ред. латин. текста и перевода Ф. Петровского / Лукреций. – М.: Изд-во АН Союза ССР, 1946. – 452 с.
15. Муромський В.П. К современным спорам о драматическом конфликте / В.П. Муромський // Вестник Ленингр. ун-та. Серия истории, языка и литературы. – 1965. – № 2. – Вып. 1. – С. 86–95.
16. Налимов В.В. В поисках иных смыслов / В.В. Налимов. – М.: Прогресс, 1993. – 280 с.
17. Новиков Э.А. Планета загадок. – Изд. 4-е / Э.А. Новиков. – М.: Знание, 1986. – 236 с.
18. Овидий. Метаморфозы / Пер. А. Содомори / Овидий. – К.: Вища школа, 1985. – 365 с.
19. Панченко А.И. Философия, физика, микромир / А.И. Панченко. – М.: Наука, 1988. – 192 с.
20. Полежаева Т.В. Конфлікт і колізія в контексті розвитку літературознавства ХХ–ХХІ ст.: Пос. для студентів / Т.В. Полежаева. – К.-Луцьк: ВАД, 2011. – 32 с.
21. Ман П. де Опірність теорії / Поль де Ман // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. – 2-е вид, доп.; за ред. Марії Зубрицької. – Львів: Літопис, 2001. – С. 641–659.
22. Редже Т. Этюды о Вселенной / Т. Редже. – М.: Мир, 1985. – 191 с.
23. Сенека. Моральні листи до Луцілія; пер. з лат. А. Содомори / Сенека. – К.: Основи, 1996. – 384 с.
24. Словник іншомовних слів / уклад. Л.О. Пустовіт [та ін.]. – К.: Рідна мова, 2000. – 1017 с.
25. Современный философский словарь / С.А. Азаренко, В.А. Алексеева, Д. Анкин [и др.]; под общ. ред. В.Е. Кемерова. – М. – Бишкек – Екатеринбург: Одиссей, 1996. – 608 с.
26. Физика космоса. Маленькая энциклопедия / под ред. А. Сюняева. – Изд. 2-е. – М.: СЭ, 1986. – 783 с.
27. Философский словарь. А-Я / под ред. И.Т. Фролова. – Изд. 5-е. – М.: Политиздат, 1986. – 590 с.

28. Філософський словник / за ред. В.І. Шинкарука. – 2-ге вид. – К.: УЄ, 1986. – 796 с.
29. Філософський енциклопедичний словник / В.І. Шинкарук, Є.К. Бистрицький, М.О. Булатов та ін. – К.: Абрис, 2002. – 744 с.
30. Чеховская Т. Ошеломляющее разнообразие жизни / Т. Чеховская, Р. Щербаков. – М.: Знание, 1990. – 128 с.
31. Шептулин А.П. Диалектика единичного, особенного и общего / А.П. Шептулин. – М.: Высшая школа, 1973. – 273 с.
32. Шкловский И.С. Вселенная, жизнь, разум. – Изд. 5-е / И.С. Шкловский. – М.: Наука, 1980. – 320 с.
33. Макаров А. Світло українського бароко / А. Макаров. – К.: Мистецтво, 1994. – 288 с.

В исследовании представлена сугубо объективная картина четырех исторических уровней развития любой науки – с опорой на типологию развития ее методологии как основы, на примерах из разных наук, в частности литературоведения, – и кратко идет речь о современном «переходном периоде» в науке вообще, в отдельных науках также, от привычного, частично-системного уровня к высшему, сугубо природному, то есть целостно-системному.

Ключевые слова: наука, методология, исторические уровни развития науки, литературоведение, теория литературы, монадно-дуадно-квадриадный метод, целостность, системность, частичная системность, целостно-системный уровень.

The study presented a purely objective picture of the four historical levels of development of any science – relying on the development of a typology of its methodology as a basis for examples of different sciences, particularly literary criticism – and briefly refers to the current «transitional period» in science in general, and in some sciences as well, from the usual partially – system to the highest level, purely natural, that is, the holistic-systemic.

Key words: science, methodology, historical levels of development of science and literature, literary theory, monad-dyad-tetrad method, integrity, consistency, partly systemic, holistic-systemic level.

Одержано 14.05.2014.